

cotún

'bomull'

IRSK

Ordet *cotún* ble lånt fra fra middelengelsk *coton*, *cotoun* i senmiddelalderen, og engelsk hadde fått ordet fra middelfransk *coton*. Opprinnelsen til ordet er arabisk قطن *qut(u)n*. *Algodón*, det spanske ordet for bomull, kommer fra arabisk *al-qut(u)n*, med prefikset *al-*, via andalusisk (spansk-arabisk) *al-qot(o)n*. De kulturelle kontaktene som førte til at dette ordet kunne reise fra Arabia til Irland, illustrerer hvor sammenkoblet verden var også i middelalderen.

Den ull-lignende teksturen til rå bomull gjenspeiles i ordet mange europeiske språk bruker for det: Ordet *bomull* på norsk er lånt fra lavtysk *bōmwulle* 'tre-ull' (*Baumwolle* på moderne høytysk), og finsk *puuvilla* er også en direkte oversettelse av dette (*puu* 'tre' + *villa* 'ull').

I dag finner vi bomull overalt – det er den vanligste naturlige fiberen brukt i klesproduksjon. Bomull ble opprinnelig dyrket på det indiske subkontinentet og spredte seg derfra til Midtøsten og Arabia. Den videre reisen gikk til Middelhavsregionen, før det i senmiddelalderen endelig nådde Nord-Europa, hvor lin og ull var vanlige tekstiler. Da bomull ble introdusert i Irland, ble det ofte brukt som polstring i møbler og senger, eller som vattering under rustninger.

På slutten av 1100-tallet ble Irland invadert av anglo-normannere fra England. Mange fra denne første bølgen av engelsk kolonisering giftet seg med irer og tok til seg irsk kultur, inkludert det irske språket. De ble, med et latinsk uttrykk, *Hiberniores Hibernis ipsis* 'mer irske enn irene selv'. Denne kontakten førte til at en god del ord ble lånt inn i irsk fra engelsk, deriblant *cotún*. Engelskmennene som kom i en senere koloniseringsbølge i Tudortiden, var mindre interessert i å tilpasse seg den lokale kulturen. Århunderer med engelsk herredømme over Irland førte dermed til undertrykking av irsk kultur og språk.

Den detaljerte beskrivelsen under av en krigers som forbereder seg til slag, er fra den tidlige moderne (1500-tallet) irske teksten *The chase of Síd na mBan Finn and the death of Finn* (oversatt til engelsk). Her kan vi lese at han ifører seg imponerende 24 (!) skjorter av stivet bomull under rustningen:

*Then rose the royal chief of the fiana of Ireland and Scotland and of the Saxons and Britons, of Lewis and Norway and of the hither islands, and put on his battle-dress of combat and contest, even a thin, silken shirt of wonderful, choice satin of the fair-cultivated Land of Promise over the face of his white skin; and outside over that he put **his twenty-four waxed, stout shirts of cotton, firm as a board** [irsk: **a cheithri cíarlénti fichet cíartha clártha comdlútha cotúin**], about him, and on the top of those he put his beautiful, plaited, three-meshed coat of mail of cold refined iron, and around his neck his graven gold-bordered breastplate, and about his waist he put a stout corslet with a decorated, firm belt with gruesome images of dragons.*

Irske krigere, av Albrecht Dürer (1521). Staatliche Museen zu Berlin.

I en oppskrift for å helbrede brokk fra en irsk oversettelse av den engelske medisinske teksten *Rosa Anglica* (1300-tallet), er bomull brukt for å styrke en linbandasje slik at innvollene bedre kan holdes på plass. Så bomull hadde flere bruksmåter allerede fra begynnelsen.

Irsk har gradvis fått en sterkere status. Fra 1973 ble EUs traktater oversatt til irsk. Det ble et offisielt arbeidsspråk i 2007, men på grunn av begrensede ressurser ble ikke alle EU-dokumenter oversatt til irsk på den tiden. Men fra 1. januar 2022 er irsk et fullt offisielt språk i EU, og alle dokumenter som publiseres av EU, oversettes nå til irsk.

Kristen Mills, Institutt for lingvistiske og nordiske studier, UiO

Ordfestivalen

UNIVERSITETET I OSLO